

TERVEYDENHUOLLON HYVÄT KÄYTÄNNÖT PAHOINPITELYTAPAUKSISSA

Pahoinpidellyn potilaan kohtaaminen ja haastattelu

* käytä PAKEa haastattelurunkona

- keskustele potilaan kanssa aina kahden kesken
 - kysy väkivallasta suoraan - myös seksuaalisesta väkivallasta
 - anna potilaan kertoa tapahtuneesta vapaasti, esitä tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä
 - kerro haastattelun aikana, että väkivalta on väärin
 - kerro myös (tarvittaessa) mitä tehdään ja miksi
 - huolehdi tarvittaessa tulkkauksen järjestämisestä
- huomioi, että potilaan mahdollinen päihtymys, sokkireaktio ja/tai traumatisoituminen saattavat vaikeuttaa haastattelutilannetta
 - tarkenna tapahtumatietoja ja kehoittaa koko hoitoprosessin ajan
 - huomioi myös päänvamman vaikutuksen mahdollisuus potilaan ilmaisussa

Kirjaaminen

- PAKE täytetään kaikista pahoinpidellyistä potilasta riippumatta siitä, onko potilas tehnyt/onko tekemässä rikosilmoitusta
 - huolellisella kirjaamisella varmistetaan potilaan oikeusturva mahdollisessa rikosprosessissa, joka voi käynnistyä vuosienkin kuluttua
- taustatiedot kirjataan potilaan kertoman perusteella - on erikseen mainittava, jos tapahtumatietojen kirjaaminen perustuu jonkun muun kuin potilaan kertomaan (esim. tilanne, jossa potilas ei muista tapahtumia/ei kykene ilmaisemaan itseään)
 - kehoittaa täytetään joka tapauksessa
- kehoittaa vammat piirretään symbolein, numeroidaan sekä kirjataan mitat ja vammatyypit
 - myös ei hoitoa vaativat vammat tulee kirjata
 - myös kehoittaa täydennetään tarvittaessa koko hoitoprosessin ajan
- käytä kirjaamisessa yleiskieltä, koska PAKE on myös muiden viranomaisten työväline
- muista kirjata PAKE loppuun asti, vaikka et olisi sitä itse aloittanutkaan

Valokuvaus

- jos mahdollista, vammat tulisi valokuvata, koska valokuvat havainnollistavat ulkopuoliselle taholle (lausunnon oikeutta varten kirjoittajalle, poliisille sekä muille oikeusviranomaisille)
 - miltä potilas on näyttänyt väkivallan jälkeen
 - minkälaisia näkyviä vammoja potilas on saanut
 - miten vammat sijoittuvat potilaan kehoon
- ota aina "yleiskuva" potilaasta ensimmäiseksi
- kuvaa ennen ja jälkeen pesujen
- kuvaa vamma-alueet siten, että valokuvasta näkee selkeästi minkälainen vamma sijoittuu kehossa mihinkin kohtaan
 - ota vammoista tarvittaessa lähikuvia
- lisää valokuviiin päivämäärä ja kellonaika, sekä mistä suunnasta valokuva on otettu ja missä päin kehoa vamma on
- laita PAKEen ylös kuinka monta valokuvaa olet ottanut

Huomioi, että myös potilaan asusteilla saattaa olla rikosprosessissa merkitystä. Tämän vuoksi pyri leikkaustilanteessa kiertämään väkivallasta seuranneet jäljet ja pussittamaan vaatteet poliisia varten.

POTILAAN NIMI
SOTU (tarra)

PERUSTIEDOT (hoitohenkilökunta kirjaa)

Saattaja: _____ (yksikkö / suhde potilaaseen)

Tulopäivä _____ klo _____

Henkilöllisyys todettu: Ajokortti Passi Muu: _____ Ei mukana Epäselvä

TAPAHTUMATIEDOT POTILAAN KERTOMAN MUKAAN (hoitohenkilökunta kirjaa)

Tapahtumapaikka: pvm _____ klo _____

Koti Muu asunto, osoite: _____

Muualla: _____

Vamman aiheuttaja:

Tunnettu: _____ (suhde potilaaseen)

Tuntematon, määrä: _____

Ei halua kertoa _____

Sama henkilö kohdistanut väkivaltaa aikaisemmin _____

Lisätietoja (mm. lähestymiskielto, missä tekijä nyt) _____

Tapahtumakuvaus: _____

Teko / uhkailu:

Lyöty, millä / mihin: _____

Terä-ase / astalo (myös uhkailu): _____

Ampuma-ase (myös uhkailu): _____

Jos vamma aiheutettu aseella/teräaseella/tms. OTA YHTEYS POLIISIIN !

Potkittu, minne: _____

Revitty / väännetty: _____

Kuristettu, millä: _____

Kaadettu / kaatunut _____ pahoinpitely tapahtunut jatkunut maassa

Tajunnan menetys kyllä osittain ei ei osaa sanoa

Seksuaalinen väkivalta: _____ (kts. erill. ohje, RAP-kansio)

Sanallisesti, miten: _____

Muuten, miten: _____

Potilaan arvio teosta aiheutuneesta kivusta: (lievä - kohtalainen - voimakas)

Lomake ja valokuvat liitetään lausuntoon oikeutta varten. Potilaan luvalla kopio lomakkeesta ja valokuvat voidaan luovutaapoliisille suoraan päivystyspoliklinikalta/terveyskeskuksesta

Pvm _____ klo _____ Potilaan allekirjoitus _____

potilas ei kykene allekirjoittamaan

suullinen lupa luovuttaa lomake ja valokuvat poliisille

HOITOYKSIKÖN MERKINTÖJÄ

Poliisi ollut tapahtumapaikalla: kyllä ei ei tietoa

Rikosilmoitus tehty kyllä ei ei tietoa tehty hoitavasta yksiköstä

Lapset

Kyllä, iät: _____ ei ei tietoa

Olleet tapahtumapaikalla → missä ja kenen hoidossa ovat nyt? _____

Lastensuojeluilmoitus tehty, minne: _____

ei tehty, tehdään myöhemmin, vastuuhenkilö: _____

Muut potilaan huollossa olevat: _____

Missä ja kenen hoidossa ovat nyt? _____

Potilaan psyykinen tila (hoitohenkilökunnan arvio):

Alkometri _____ klo _____

Jatkohoito-ohjaus; pvm _____ **klo** _____

Osastolle Toiseen sairaalaan _____ Kotiin

Muualle _____

Kirjallinen materiaali annettu: _____

Seuranta: _____

Lisätietoja: _____

PAKEN TAVOITTEET:

- Parantaa pahoinpidellyn potilaan kokonaisvaltaista hoitoa ja hoidon jatkuvuutta
- Parantaa pahoinpidellyn potilaan oikeusturvaa mahdollisessa rikosprosessissa dokumentoimalla tapahtumatiedot ja väkivallasta seuranneet vammat huolellisesti
- Kiinnittää erityistä huomiota perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan
- Tiivistää viranomaisyhteistyötä terveydenhuollon, sosiaaliviranomaisten, poliisin ja oikeusviranomaisten kanssa
- Antaa potilaalle tietoa auttajatahoista

OHJE SAIRAUSKERTOMUSMERKINTÖJÄ VARTEN PAHOINPITELY TAPAUKSISSA

* Käytä apuna pahoinpitely- ja kehokarttalomaketta

* Pyri käyttämään yleiskieltä

1. Kuvaus tapahtuneesta

- Mitä, missä, milloin → mahdollisimman tarkasti pvm / klo / tapahtumapaikka
- Väkivallantekijä potilaan kertoman mukaan
 - nimi / suhde potilaaseen.
 - jos tuntematon/-mat → määrä / sukupuoli / kansalaisuus
- Tekotapa / uhkailu
 - millä, miten, mihin ja kuinka monta kertaa (kerran / x useasti...)
 - mainitse myös mahdollinen astalo sekä
 - uhrin asento väkivallan tekijää nähden (seissyt / ollut maassa...)

2. Esitiedot

- Miten / millä / kenen kanssa potilas saapunut hoitavaan yksikköön
- Annettu ensiapu / ensihoito tapahtumapaikalla (kts. ensihoitokertomus)
 - oliko poliisi paikalla / rikosilmoitus tehty?

3. Nykytila

- Tutkimusaika
- Fyysinen tila (raskaus, liikuntarajoitteisuus, tila promilleihin nähden)
- Psykykinen tila (huomioi potilaan sokkireaktio ja tila promilleihin nähden)
 - mainitse potilaan kertoma mahdollinen huumausaineiden / lääkkeiden käyttö
- Todetut vammat: kuvaile/mittaa
 - vammatyypit / pituus / leveys / syvyys / halkaisija /ikä / muoto /suunta
 - käytä apuna kehokarttaa
 - jos vammoja useita, voit mainita tekstissä kts. kehokartta ja valokuvat
 - myös ei-hoitoa vaativat vammat dokumentoidaan sairauskertomukseen / kehokarttaan / valokuvataan

4. Ota kantaa

- Oliko tekotapa tai vamma/-t mahdollisesti henkeä uhkaavia
- Onko ristiriitaa anamneesin ja kliinisten löydösten välillä
 - vammojen syntymekanismi / vammojen ikä
- Jääkö mahdollisia kosmeettisia tai toiminnallisia haittoja
 - tarvitseeko uudelleen arvioinnin myöhemmin pysyvistä haitoista
 - mainitse, jos pysyviä haittoja ei voi arvioida tässä vaiheessa
- Mahdolliseen sairausloman pituuteen

PERHE- JA LÄHISUHDEVÄKIVALLAN KOHTAAMISEN ERITYISPIIRTEITÄ

- väkivalta on voinut kestää pitkään ja tämä saattaa olla ensimmäinen yhteydenotto viranomaisiin
 - ensimmäisellä viranomaiskontaktilla voi olla ratkaiseva merkitys väkivallankierteen katkaisuun - ole aktiivinen!
 - anna rohkaisevaa palautetta väkivallasta kertomisesta ja hoitoon hakeutumisesta
 - älä syyllistä tai tuomitse potilaan tekemiä ratkaisuja - kerro, että väkivallasta vastuu on tekijällä
- huomioi, että potilaan tilanteeseen sopimaton käytös saattaa olla seurausta mm. päihtymyksestä, sokkireaktiosta ja/tai traumatisoitumisesta
 - häpeä, pelko, syyllisyyden tunne ja näköalattomuus ohjaavat usein potilasta
 - pahoinpitelyt saattavat mennä "sekaisin"
- kysy missä potilaan lapset olivat tapahtuma hetkellä ja missä ovat nyt
 - huomioi, että osa lapsista on saattanut myös joutua väkivallan kohteeksi (esim. lapsi yrittänyt mennä lopettamaan väkivaltaa tai potilas on saattanut yrittää "suojata" lasta väkivallalta)
 - **ota vakavasti** potilaan kertomus häneen (ja lapsiin) kohdistuneesta uhkailusta
- säästä potilaan voimavaroja ja tarjoa potilaalle konkreettista apua
 - yhteydenottoa poliisiin (rikosilmoitus), sosiaaliviranomaisiin ja auttajatahoihin
 - turvapaikan järjestäminen (turvakoti, läheisen luokse)
 - viranomais- ja auttajatahojen yhteystietoja kirjallisena
- jos potilas kotiutuu, kysy onko sinne turvallista palata
 - käy potilaan kanssa läpi turvasuunnitelma
 - korosta, että aina voi ottaa uudelleen yhteyttä
 - kannusta rikosilmoituksen tekoon ("koskaan" ei ole liian myöhäistä)

* **Muista**, että terveydenhuollon viranomaisella on lastensuojelulain (§40) mukaan **ilmoitusvelvollisuus**

- kerro potilaalle, että tapahtuneen johdosta sosiaaliviranomaisiin ollaan yhteydessä
- yhteydenotto sosiaaliviranomaisiin voidaan toteuttaa myös yhdessä potilaan kanssa

VIRANOMAISYHTEISTYÖ

- **PAKE on viranomaisyhteistyöväline**
 - PAKE:n avulla sosiaaliviranomainen voi selvittää potilaan kotitilannetta myöhemmin, kun tapahtumatiedot ovat kirjattu asianmukaisesti
 - PAKE ja valokuvat ovat yhdessä lausunnon oikeutta varten kanssa todistemateriaalia rikosprosessissa
- toisten viranomaisten työ- ja toimintatapojen tunteminen on tärkeää yhteistyö joustavuuden vuoksi
 - huomioi eroavaisuudet virka-aikana ja sen ulkopuolella
 - tutustu etukäteen alueesi viranomaisten ja auttajatahojen toiminta- ja työtapoihin
- alueellisten auttajatahojen toimintaan on suositeltavaa tutustua, jotta asiakasohjaus täsmentyy
- on suositeltavaa pitää viranomaisten (ja muiden auttajatahojen) kesken säännöllisiä tapaamisia, joissa
 - sovitaan yhteisistä käytännöistä ja pelisäännöistä
 - kehitetään yhteistyömalleja
 - arvioidaan viranomaisyhteistyön sujumista
 - järjestetään yhteistä koulutusta
- väkivallan uhrin ja tekijän ohjaaminen eri viranomaisten ja auttajatahojen palveluihin on ennalta ehkäisevää työtä - kuuluu kaikille tahoille!
- ohjaaminen madaltaa kynnystä hakea kertoa väkivallasta ulkopuoliselle ja hakea apua tilanteeseen

MALMIN MALLI

alueellinen esimerkki PAKEsta ja viranomaisyhteistyöstä päivystyspoliklinikalla

- hoitaja haastattelee potilaan ja kirjaa taustatiedot PAKEen
- lääkäri tai lääkäri ja hoitaja yhdessä piirtävät, mittaavat ja kirjaavat vammat kehokarttaan
- hoitaja valokuvaa vammat
- lääkäri sanelee sairaskertomuksen saneluohjeen mukaan
- hoitaja antaa potilaalle kirjallista materiaalia auttajatahoista ja tarjoaa konkreettista apua
 - mahdollisuutta olla yhteydessä poliisiin - poliisi tulee vastaanottamaan rikosilmoitusta päivystyspoliklinikalle resurssien mukaan
 - mahdollisuutta tavata kriisityöryhmä (SOS-auto) tai sosiaalityöntekijä (virka-aikana)
- konsultoi poliisia tarvittaessa (esim. täyttääkö väkivalta törkeän pahoinpitelyn kriteerit)
- jättää sosiaalityöntekijälle tiedon tapahtuneesta tai tekee lastensuojeluilmoituksen sosiaalipäivystykseen
- potilaan kirjallisella luvalla poliisi saa jo päivystyspoliklinikalta mukaansa kopion PAKEsta ja valokuvat (partio hakee sovittuna ajankohtana)
 - helpottaa poliisin toimintaa, poliisi voi arvioida rikoksen vakavuutta, tekotapaa ja pakko-toimenpiteitä

TERVEYDENHUOLLON SOSIAALITYÖN HYVÄT KÄYTÄNNÖT LÄHISUHDE- JA PERHE- VÄKIVALTATAPAUKSISSA

- * Terveydenhuollon sosiaalityöntekijä tutustuu potilaan tilanteeseen lähinnä PAKEn ja sairauskertomuksen perusteella.
- * Lääkärin ja hoitajan hyvä dokumentointi on työn perusta.
- * Mikäli potilas asioi päivystyksessä virka-aikaan, sosiaalityöntekijä pyrkii tapaamaan hänet.

- **Anna potilaan kertoa omin sanoin mitä on tapahtunut**
 - Tässä vaiheessa potilaalla on usein päällimmäisenä mielessä käytännön asiat

- **Yhteys sosiaalitoimeen**
 - Alaikäinen lapsi: Tieto alueen lastensuojeluun. Vaikka hoitaja olisi tehnyt päivystysaikaan ilmoituksen sosiaalipäivystykseen, yhteydenotto alueelle suositeltava. Usein tarkentavaa tietoa kaivataan.

Mikäli sos.t.t. tapaa asiakkaan akuuttitilanteessa, huomioitava, missä ja kenen kanssa lapset ovat. Ovatko turvassa? Tarvitaanko lastensuojelun päivystyksellistä kotikäyntiä?
 - Vanhus: Perustelee, miksi olisi tärkeää, että potilaan tilanteesta neuvoteltaisiin sosiaalitoimen sosiaalityöntekijän kanssa.
 - Päihdeongelmainen uhri: Akuutin päihdehoidon tarpeen arvio.
 - Mielenterveyshoidoissa oleva potilas: Hoitavan tahon olisi tärkeä tietää myös väkivallasta.
 - Aikuistaloudessa (ei alle 18-v. lapsia kotona) asuva uhri: Tarjotaan mahdollisuutta selvittää tilannettaan sosiaalitoimessa. Aluetoimistojen palvelut vaihtelevat – ennen asiakkaan ohjaamista sinne selvitettävä kyseisen toimiston työskentelytapoja väkivalta-asioissa.

- **Ohjaaminen muiden palvelujen piiriin**
 - Ota selvää paikallisista auttajatahoista ja niiden toiminnasta
 - Rikosilmoitus? Mikäli ei tehty, ilmoituksen tekoon kannustaminen. Pahoinpitely on rikos.
 - Perheneuvola, Perheasiainneuvottelukeskus
 - Rikosuhripäivystys, SOS-kriisikeskus
 - Turvakotiin ohjaaminen
 - Väkivallantekijän ohjaaminen avun piiriin, mikäli muutoshalukkuutta on. Esim. A-klinikka, jos mukana päihteitä.

- **Miten tästä eteenpäin**
 - Aikooko palata kotiin?
 - Harkinnut eroa? Mitkä asiat estävät irtautumasta? Mistä saada apua esteiden voittamiseen? (esim. vinkkejä asunnonhakuun) Tarkoituksena ei tässä vaiheessa ole tehdä toteuttamiskelpoisia suunnitelmia vaan alustavasti miettiä vaihtoehtoja ja välittää ajatus siitä, että muutos on mahdollinen.
 - Mitä nyt tapahtuu? Miten rikosprosessi etenee? Poliisikuulustelut? Lähestymiskiellon hakeminen? Tavaroiden hakeminen kotoa – poliisi vai ystävänä? Jos potilas ei halua muiden palvelujen piiriin, annetaan hänelle kuitenkin tieto siitä, minne / kehen voi olla yhteydessä jatkossa, jos tarvetta tulee.

- **Muista työssäsi sosiaalityön eettiset periaatteet**

SAIRAANKULJETUKSEN HYVÄT KÄYTÄNNÖT PERHE- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTATA-PAUKSISSA

- Muista työturvallisuus!
 - o jos väkivallantekijä on kohteessa / ei tietoa onko kohteessa, kohteeseen vasta poliisin avulla
- Huomioi, että saatat olla ensimmäinen viranomainen, jolle potilas kertoo väkivallasta
- Älä anna potilaan käytöksen / promillien / toistuvan asiakkuuden vaikuttaa kohtaamiseen

- **Haastattelu**
 - Kysy väkivallasta suoraan – myös seksuaalisesta väkivallasta
 - Kerro, että väkivalta on väärin
 - Haastattele potilas mahdollisuuksien mukaan yksin, potilas ei välttämättä uskalla kertoa tapahtumista väkivallantekijän läsnä ollessa
 - Huomioi, että potilaan tilanteeseen sopimaton käytös saattaa johtua mm. päihtymyksestä, sokkireaktiosta ja / tai traumatisoitumisesta

- **Lapset**
 - Jos tapahtumapaikalla lapsia/merkkejä lapsista, kysy missä olivat väkivallan aikana ja missä ovat nyt
 - Huomioi lapset – kysy onko väkivalta kohdistunut myös lapsiin (tarkista syli-ikäiset lapset varmuuden vuoksi, ovat voineet olla ”kilpenä” tai mennä väliin)

- Lastensuojelulain (§40) mukaan viranomaisella on ilmoitusvelvollisuus**
 - Selvitä valmiiksi alueesi sosiaalipäivystyksen yhteystiedot
 - Ota yhteyttä jo tapahtumapaikalta (esim. alaikäinen jäämässä yksin kotiin tai huoltajaan ei saada yhteyttä)
 - o jos poliisi mukana samalla tehtävällä, sovi kuka tekee ilmoituksen

- Ota yhteyttä sosiaaliviranomaisiin**
 - Kun alle 18v. potilas oireilee päihteillä / vahingoittaa itseään
 - Aikuisten potilaiden päihde- ja mielenterveysongelmissa, kun kotona on alaikäisiä lapsia
 - Perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapauksissa, jos perheessä on alaikäisiä lapsia

- **Dokumentointi**
 - Kirjaa tapahtumatiedot mahdollisimman tarkasti
 - o kuka kertoo tapahtumatiedot
 - o miten / millä pahoinpideltiin, kuka pahoinpiteli
 - o vammamekanismi on tärkeä, koska potilaan tila saattaa muuttua hoitolaitoksessa
 - o ensihoitokertomukset ovat tarvittaessa todistusaineistoa rikosprosessissa
 - Kirjaa myös lasten tilanne (missä ovat, kenen kanssa jäävät ja minne)
 - Kirjaa onko potilaan turvallista palata takaisin asuntoon päivystyspoliklinikalta (= onko väkivallantekijä poistunut / poliisi poistanut asunnosta)
 - o helpottaa jatkohoidon suunnittelua hoitavassa yksikössä

- **Muuta**
 - Pyri varmistamaan, että potilaalla on mukana välttämättömät tavarat (myös lapsille, jos lähtevät mukaan)
 - o helpottaa jatkohoidon järjestämistä hoitavasta yksiköstä käsin

- **Potilasohjaus**
 - Jos ei tarvetta sairaankuljetukselle, ohjaa potilas kuitenkin kertomaan tapahtuneesta sekä näyttämään vammoja terveydenhuoltoviranomaisille
 - o kysymys potilaan oikeusturvasta mahdollisessa tulevassa rikosprosessissa
 - Kannusta rikosilmoituksen tekoon ja anna tietoa paikallisista auttajatahoista

POLIISIN HYVÄT KÄYTÄNNÖT PERHE- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTATAPAUKSISSA

Tapahtumapaikalla

***Huolehdi työturvallisuudesta, vammautuneiden ensiarviosta, avun hälyttämisestä, sekä ensiavusta**

- **Asianosaisten puhuttaminen**
 - Puhuta asianosaiset erikseen, uhri ei välttämättä uskalla kertoa tapahtumista väkivallantekijän kuullen - huomioi myös lapset!
 - Kysy väkivallasta suoraan – myös seksuaalisesta väkivallasta
 - Älä anna asianosaisten ”tuttuuden” vaikuttaa puhuttamiseen
 - Huomioi, että asianosaisen sopimaton käytös saattaa johtua mm. päihtymyksestä, sokkireaktiosta ja / tai traumatisoitumisesta (väkivalta kestänyt pitkään)
- **Rikos- ja tapahtumajälkien suojaaminen**
- **Rikospaikkatutkinta**
 - Käytä valokuvausta/videointia
 - Huomioi, että vammat tyypillisesti myös kehon suojaisilla alueilla (vaatteiden alla)
 - Pyydä tarvittaessa tekniikka avuksi
- **Asianosaisille tarvittavat toimenpiteet**
 - Selvitä selkeästi mitä poliisi seuraavaksi asiassa tekee ja miksi, myös lapsille
 - Ota yhteys pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen pakkokeinoratkaisuista
 - Harkitse lähestymiskiellon tarvetta - anna tietoa auttajatahoista
- **Rikosilmoituksen kirjaaminen**
 - Kirjoita rikosilmoitus ”matalalla kynnyksellä”, ei liian lieviä rikosnimikkeitä
- **Yhteydenotto sosiaaliviranomaisiin**
 - Jos lapsia; ei tietoa missä ovat, päihteitä nauttineena, tavataan yksin ’vaeltamassa’
 - Alaikäinen asianomistajana tai rikoksesta epäiltynä

Tutkintayksikkö

- **Asianomistajan kuulustelu**
 - Ilmoita alle 15 v. uhrista syyttäjälle, järjestä edunvalvonta
 - Kuulustele aina henkilökohtaisesti tapaamalla
 - Anna tietoa auttajatahoista
- **Rikoksesta epäillyn kuulustelu**
 - Selvitä rikostausta
 - Mieti pakkokeinojen aiheellisuutta tutkinnanjohtajan kanssa
 - Anna tietoa auttajatahoista
- **Todistajien kuulustelu**
- **Lääkärin lausunnon tilaaminen**
- **Loppulausunnot**
- **Esitutkintapöytäkirjan kokoaminen ja lähettäminen syyttäjälle**